

„OBČANSKÁ SPOLEČNOST“ A ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ

„Občanská společnost“ („civil society“) je sice politickým a sociologickým termínem, avšak její existence má mnoho společného s územním plánováním, s urbanismem a reprodukcí společnosti. Považuje se za třetí alternativu mezi státním plánovacím dirigismem a plánovacími imperativy soukromých investorů, postupně ovládajících trh nemovitostí, výstavbu a budování sídel a sídlišť. Tak byly formulovány teoretické předpoklady dalšího rozvoje společnosti na přelomu 20. a 21. století na mezinárodním kolokviu Institutu pro regionální rozvoj a územní plánování (IRS) v dubnu 1999 v Erkneru u Berlína za účasti 70 účastníků z řady evropských zemí.

Pojem „občanské společnosti“ se v politickém a sociálním životě objevuje v pracích společenskovědních pracovníků v hojnější míře teprve od počátku 90. let. Do té doby převládala koncepce neoliberální společnosti jako reakce na státní dirigismus nejen v zemích střední a východní Evropy. Aktuální diskuse o „občanské společnosti“ jsou spojovány s debátami o společnosti „New Labour“, vycházející v USA a v západní Evropě z koncepce vlastní odpovědnosti občanů za vlastní život. Tyto diskuse měly a mají ohlas i ve střední a východní Evropě, neboť jsou právem považovány za protiklad poválečných zkušeností s řízením života občanů státem.

„Občanská společnost“ jako organizace občanů v širší společnosti má ovšem svůj starý základ již v epoše Francouzské revoluce (K. - D. Keim), kdy došlo k rozlišení státu a společnosti jako takové (Ferguson, Paine) a z toho vycházející liberalismus 19. století v anglosaském pojetí jako určující pro rozvoj společnosti. Středisky života zemí se stala města se svými právy, v nichž obyvatelé mohli uplatňovat svá práva mnohem účinněji než např. v celostátních nebo oblastních volbách. Zde se také rodilo městské plánování.

Na uvedených teoretických základech zrodu novodobé „občanské společnosti“ se rozvíjela i debata účastníků kolokvia,

kteřou zhodnotili K. - D. Keim, ředitel IRS, a T. Knorr - Siedow v bulletinu „IRS aktuell“ 24/1999. Diskuse o důsledcích formování „občanské společnosti“ na městské plánování ukázala na existenci dvou koncepcí tohoto plánování. První směr vychází z preference soukromého vlastnictví jako určujícího práva a povinnosti občanů a z toho vyplývající důsledky pro řízení a plánování v obcích a městech. Tradiční společnost zde zdůrazňuje autonomii vlastníků hmotných a nehmotných statků a práva z toho vyplývající s dopady na celou společnost a jejích organizací, počínaje domácnostmi, přes drobné a větší závody nebo podniky až po sám městský organismus. Proti tomu stojí procesy oslabování veřejného vlastnictví, přechod na soukromé nebo institucionální vlastníky formou privatizace veřejných statků, přičemž novými vlastníky se stávají finanční organizace, mezinárodní organizace obchodující s nemovitostmi, globálně operující koncerny. Tento trend je označován za „výprodej“, umožňovaný krátkozrakou komunální politikou (D. Läßle), který vede k ochuzování obcí. Z těchto změn vlastnictví vyplývají přirozeně otázky,

jaké vlastnické potenciály se vlastně vytvářejí a jaké budou důsledky pro občany a orgány samosprávy.

Kromě vlastnických otázek a jejich vlivu na život společenství ve městech a obcích byly projednávány i problémy spoluzití různých komunit ve městech, jako např. různých minorit a etnických nebo jinak definovaných. Od počátku 90. let je zaznamenáván zajímavý společenský jev, že totiž mnoho lidí chce bydlet ve městech, ale není ochotno snášet některé nepřijemnosti s tím spojené, jako rozdíly v životním stylu minorit, rozdíly v hodnotových žebříčcích, konfliktní jedinci nebo skupiny. Rostou animozity a segregace. Bylo to dokumentováno na řadě sídlišť nebo suburbanizovaných oblastech (H. Häusermann, U. Matthiesen) a vyúsťovalo v nové definice sociálně-prostorového milieu (Ch. Weiske). Pozornost je nutno zaměřit na potřebu a možnost vyšší flexibility života lidí ve městech. Je nutno analyzovat i nové empirické zkušenosti a ptát se, zda tyto procesy spějí ke vzniku nějakého modelového „evropského města“ (H. Becker).

Jako samostatné téma byly projednány problémy spojené s kosovskou krizí

a důsledky pro život obyvatelstva celé oblasti. Týká se to jak Bosny a Hercegoviny, tak celé Albánie, Srbska, Černé Hory, Makedonie. Všude byl narušen život ve městech i na vesnici. Kolokvium vyzvalo v té souvislosti ke spolupráci vysoké školy a jednotlivce - experty na vypracování koncepce revitalizace balkánské oblasti. Prvními kroky by mělo být shromáždění co nejzasvěcenějších informací o situaci v oblasti, na to by mělo navázat vytvoření pracovních skupin zaměřených na jednotlivá témata problematiky, dále by měla být uspořádána série konferencí k těmto tématům pro politické orgány, odpovědné za řešení balkánské krize. Cílem je nastolení nového spoluzití etnik.

Kolokvium položilo základ pro návazné studie a analýzy dalšího vývoje společnosti v evropských zemích a v Evropě jako sjednoceného kontinentu. Je zřejmé, že jde o problémy dlouhodobé, při jejichž řešení je nutno počítat s jednotlivými dílčími kroky realizace.

Alois Andrlé